

SZKOŁA GŁÓWNA HANDLOWA W WARSZAWIE
WARSAW SCHOOL OF ECONOMICS

Studium Magisterskie

Imię i nazwisko autora: Krzysztof Madej

**Wpływ działań Międzynarodowego Funduszu
Walutowego oraz Banku Światowego
na rozwój państw afrykańskich**

Analiza dokonana w opracowaniu skupia się na wpływie działań Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego na rozwój państw afrykańskich, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1980-2000.

Warszawa 2022

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Działalność Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego w Afryce	3
2.1. Grupa Banku Światowego i Międzynarodowy Fundusz Walutowy.....	3
2.2. Sytuacja państw afrykańskich po uzyskaniu niepodległości.....	5
2.3. Działania podejmowane przez instytucje międzynarodowe w ramach LPA oraz AFPLAN	6
2.4. Wdrożenie Strukturalnych Programów Dostosowawczych.....	7
2.5. Wpływ SAP na sektor edukacji.....	7
2.6. Ocena wpływu SAP na państwa Afryki.....	9
3. Wnioski końcowe	10
4. Bibliografia	12

1. WSTĘP

Celem tego opracowania jest przeanalizowanie wpływu działań Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Banku Światowego na rozwój państw afrykańskich, ze szczególnym uwzględnieniem lat 1980-2000. Dokładne przyjrzenie się działaniom podejmowanym przez te dwie instytucje pozwoli na ocenę wdrażanych przez nie programów pomocowych, które skierowane były przede wszystkim do krajów nisko-rozwiniętych, o wysokim poziomie ubóstwa wśród ludności. Dokonana analiza pozwoli na sformułowanie odpowiednich wniosków co do kierunku, który w przyszłości powinni przyjąć twórcy narzędzi wspierających rozwój państw afrykańskich. Jest to szczególnie istotne w kontekście coraz dynamiczniej zmieniającego się świata oraz wyzwań takich jak pandemia Covid-19, które bardzo silnie dotykają najbardziej ubogie kraje świata.

2. Działalność Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego w Afryce

Rozważania zawarte w tym opracowaniu należy rozpocząć od opisanego roli jaką pełnią Bank Światowy oraz Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Wskazanie narzędzi, którymi posługują się w swoich globalnych operacjach, umożliwi późniejszą analizę ich skuteczności.

2.1. Grupa Banku Światowego i Międzynarodowy Fundusz Walutowy

Obie instytucje opisywane w tym opracowaniu zostały założone w 1944 roku na konferencji w Bretton Woods. Ich misje od początku były ze sobą komplementarne. Grupa Banku Światowego miała skupiać się na redukcji ubóstwa i szerzeniu dobrobytu w państwach rozwijających się, natomiast Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) miał za zadanie zapewniać stabilność systemu finansowego na całym świecie i monitorować globalny rynek walutowy.

Grupa Banku Światowego poprzez swoje działania zapewnia finansowanie, a także techniczne i polityczne wsparcie merytoryczne dla rządów współpracujących z nią państw. Z kolei MFW udziela pożyczek krajom mającym problemy z bilansem płatniczym i oferuje im

praktyczną pomoc w zakresie finansów. Co ważne, by móc starać się o przystąpienie do Grupy Banku Światowego, dane państwo musi najpierw przystąpić do MFW. Obecnie obie instytucje zrzeszają aż 189 krajów członkowskich¹.

Grupa Banku Światowego jest częścią Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) i składa się z pięciu podmiotów. Dwa z nich, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju² (IBRD) oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju³(IDA), tworzą wspólnie Bank Światowy. Różnicą między nimi jest to, że IDA skupia swoje działania wyłącznie na najbiedniejszych krajach świata, którym udziela pożyczek o bardzo niskim oprocentowaniu⁴. Z kolei IBRD wspomaga zarówno państwa o średnim poziomie rozwoju jak i te, które można zaklasyfikować jako biedne. Pozostałe podmioty wchodzące w skład Grupy Banku Światowego to Międzynarodowa Korporacja Finansowa⁵ (IFC), Agencja Wielostronnych Gwarancji Inwestycji⁶ (MIGA) oraz Międzynarodowe Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych⁷ (ICSID). Pierwszy z wymienionych podmiotów skupia się na wspieraniu inwestycji w prywatne sektory krajów rozwijających się. Drugi z nich zachęca zagranicznych inwestorów do działań na terenie tych państw i zapewnia gwarancje finansowe w przypadku strat wynikających z czynników innych niż komercyjne. Ostatni podmiot zajmuje się sporami, które mogą pojawiać się przy inwestycjach międzynarodowych⁸.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy nie posiada w swych strukturach wydzielonych podmiotów. Cała instytucja zaangażowana jest przede wszystkim we wspomniane już udzielanie pomocy finansowej w postaci zwrotnych pożyczek. Kraje ubogie, które nie mają dobrej pozycji na międzynarodowych rynkach finansowych, często zmuszone są do korzystania z pożyczek od MFW, ponieważ nie uzyskałyby ich z innych źródeł na podobnych, często preferencyjnych warunkach⁹. Jednocześnie środki finansowe

¹The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/history/the-world-bank-group-and-the-imf> (dostęp: 15.05.2022)

²International Bank for Reconstruction and Development

³International Development Association

⁴Ismi A., "Impoverishing a Continent: The World Bank and the IMF in Africa", Halifax Initiative Coalition, 2004, https://policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National_Office_Pubs/africa.pdf, s.7 (dostęp: 16.05.2022)

⁵International Finance Corporation

⁶Multilateral Investment Guarantee Agency

⁷International Centre for Settlement of Investment Disputes

⁸Ismi A., *op.cit.*, s.7

⁹M. Proczek, „Działalność Międzynarodowego Funduszu Walutowego na rzecz równoważenia rozwoju państw członkowskich”, https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KES/czasopisma/kwartalnik/Documents/MPsrodek_%20KES%20218.pdf, s. 52 (dostęp: 17.05.2022)

przekazywane w ramach tego typu wsparcia podlegają zwykle pewnym uwarunkowaniom. Wierzyciel musi spełnić szereg kryteriów nakreślonych przez dany program dostosowawczy, by móc otrzymać środki. Zazwyczaj są one wypłacane co kwartał¹⁰, więc MFW ma możliwość szybkiego odcięcia danego kraju od źródła finansowania.

Otrzymywanie środków pieniężnych od Banku Światowego również często wiąże się z pewnymi zobowiązaniami w odniesieniu do prowadzonej polityki, lecz ta kwestia zostanie szerzej omówiona w dalszej części tego opracowania. Zanim to jednak nastąpi, przyjrzyjmy się uwarunkowaniom społeczno-gospodarczym panującym w Afryce po 1960 roku, które przyczyniły się do wzmożonej aktywności Banku Światowego i MFW na tym terenie.

2.2. Sytuacja państw afrykańskich po uzyskaniu niepodległości

Charakterystyka regionu, w którym znajdują się najbiedniejsze kraje Afryki sprawia, że w analizowanym okresie prowadzonych było tam wiele programów pomocowych. Wynika to z tego, że państwa afrykańskie po uzyskaniu swojej niepodległości nie potrafiły skutecznie rozwinąć swojej państwowości i napędzić rozwoju gospodarczego. Afrykańscy liderzy nie zdołali utrzymać początkowo obiecującego wzrostu swoich gospodarek, który w latach 1961-1980 wyniósł 3.4% rocznie dla krajów Afryki Subsaharyjskiej¹¹, a więc najbiedniejszego regionu na tym kontynencie. Spowolnienie gospodarcze lat 70. XX wieku bardzo negatywnie odbiło się na stanie finansów publicznych wielu państw Afryki, co doprowadziło do zwiększenia zadłużenia tych krajów¹². Na koniec lat 80. XX wieku kraje tego regionu zmagaly się z wieloma problemami. Niski poziom oszczędności i inwestycji, szybki przyrost liczby ludności, nieefektywne wykorzystywanie dostępnych zasobów oraz słabość instytucji przyczyniły się do generalnego obniżenia standardu życia setek milionów ludzi¹³.

¹⁰M. Proczek, *op.cit.*, s. 52

¹¹F. Heidhues, G. Obare, "Lessons from Structural Adjustment Programmes and their Effects in Africa", *Quarterly Journal of International Agriculture*, 2011, <https://ageconsearch.umn.edu/record/155490/>, s.56 (dostęp: 17.05.2022 r.)

¹²E. Berg, K. Amoako, R. Guesten, J. Meerman, G. Tidrick, "Accelerated Development in Sub-Saharan Africa - An Agenda for Action", *The World Bank*, 1981, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/702471468768312009/pdf/multi-page.pdf>, s.17 (dostęp: 18.05.2022)

¹³*Ibidem*, s.56

2.3. Działania podejmowane przez instytucje międzynarodowe w ramach LPA oraz AFPLAN

Instytucje międzynarodowe nie pozostawały obojętne na wydarzenia w Afryce i w reakcji na pogarszającą się sytuację podjęły szereg działań, które zebrano w całość jako Plan Działania Lagos¹⁴ (LPA) oraz Regionalny Plan Żywnościowy dla Afryki¹⁵ (AFPLAN). Obie inicjatywy nawiązywały do planów tworzonych dla Afryki jeszcze przed okresem lat 60. XX wieku i tym samym zawierały podobne założenia. Było to m.in. kontynuowanie procesu industrializacji mającej na celu zastąpienie importu dóbr przemysłowych produkcją krajową. Dodatkowo rolnictwo miało zostać ograniczone do pozycji drugoplanowej, mimo że wciąż odgrywało ono kluczową rolę w gospodarkach tych państw. W rezultacie kraje afrykańskie inwestowały w krajowe gałęzie przemysłu, które pozostawały nieefektywne. Co więcej, wdrażanie założeń LPA oraz AFPLAN powodowało szereg problemów ze względu na słabość instytucjonalną państw Afryki oraz brak odpowiedniej reakcji ze strony m.in. Banku Światowego oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego¹⁶. Argumenty o nieskuteczności wdrażania planów opartych o założenia kapitalistyczne w tym regionie nie były uznawane za słuszne przez wspomniane instytucje międzynarodowe.

Przyczyn nieskuteczności we wdrażaniu LPA oraz AFPLAN doszukiwano się przede wszystkim w sposobie prowadzenia polityki gospodarczej przez państwa Afryki. Powstały w 1981 roku raport Banku Światowego szeroko opisywał problemy z jakimi borykały się w tamtych latach kraje afrykańskie. Do głównych przyczyn takiego stanu rzeczy zaliczano m.in. nadmierny interwencjonizm gospodarczy oraz prowadzenie złej polityki walutowej. Nieefektywne wykorzystywanie środków państwowych, powszechna korupcja oraz obciążenia podatkowe ciążące na przedsiębiorcach potęgowały istniejące problemy¹⁷. Wnioski z raportu były jednoznaczne i wskazywały na potrzebę liberalizacji afrykańskich gospodarek. Kwestie takie jak uwolnienie kursów walutowych, złagodzenie polityki handlowej oraz generalne odejście od interwencjonizmu gospodarczego stały się głównym punktem dalszych działań podejmowanych przez Bank Światowy oraz Międzynarodowy Fundusz Walutowy na rzecz rozwoju państw Afryki.

¹⁴ Lagos Plan of Action (LPA)

¹⁵ Regional Food Plan for Africa (AFPLAN)

¹⁶E. Berg, K. Amoako, R. Guesten, J. Meerman, G. Tidrick, *op.cit.*, s.56-57

¹⁷*Ibidem*, s.24-30

2.4. Wdrożenie Strukturalnych Programów Dostosowawczych

Wspomniane zalecenia stały się wymogami, których spełnienie warunkowało możliwość otrzymywania środków na dalszy rozwój w ramach tzw. Strukturalnych Programów Dostosowawczych¹⁸ (SAP). Ich wdrażanie rozpoczęto w latach 80. XX wieku i były kontynuowane do końca lat 90. Były one efektem wspólnej pracy Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Pierwsza z wymienionych instytucji skupiała się na zapewnianiu pożyczek w ramach danego programu, natomiast druga zajmowała się wytyczaniem sposobu prowadzenia polityki gospodarczej¹⁹. Rozwiązania wdrażane w ramach SAP były często krytykowane ze względu na brak odpowiedniego dostosowania do realiów państw afrykańskich, które wykazywały się dużą słabością instytucjonalną oraz potrzebą rozwoju nie tylko gospodarczego, ale też społecznego²⁰.

2.5. Wpływ SAP na sektor edukacji

Dobrym przykładem obrazującym ten problem jest sektor edukacji. Stany Zjednoczone jako największy udziałowiec Banku Światowego i jednocześnie państwo o najsilniejszej pozycji w strukturach MFW²¹ chciały, by poprzez SAP doprowadzić do jego całkowitej prywatyzacji. W założeniu miałyby to doprowadzić do zwiększenia jakości edukacji otrzymywanej przez ludność Afryki bez konieczności wprowadzania czesnego. Koszty prywatnej edukacji byłyby w pełni pokrywane dzięki środkom zapewnianym przez instytucje międzynarodowe. Byłoby to szczególnie korzystne dla afrykańskich rządów ze względu na typ finansowania przeznaczanego na ten cel, którym są tzw. pożyczki preferencyjne. Dużą ich część stanowią bowiem granty, a całościowe oprocentowanie jest bardzo niskie. Dodatkowo okres spłacania rozłożony jest na długi okres²². Takie wsparcie pozwoliłoby na znaczne zmniejszenie deficytów budżetowych państw objętych taką pomocą. Wynika to z tego, że edukacja stanowi zwykle znaczną część krajowych wydatków. Jednocześnie spowodowałoby to wprowadzenie wielu zmian w strukturach instytucji

¹⁸ Structural Adjustment Programmes

¹⁹F. Heidhues, G. Obare, *op.cit.*, s.57

²⁰*Ibidem*, s.58

²¹ Ismi A., *op.cit.*, s. 7

²²N. Alexander, "Paying for Education: How the World Bank and the International Monetary Fund Influence Education in Developing Countries", Peabody Journal of Education, 2001, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0161956X.2001.9682002?casa_token=3WthVtep8YIAAAAA:jD2eyx0PGmJGcNzRH2aXPKi1OKPoMhd969GFQrGSmlWVU1KqKn0bKi_SYPfWs_XB0ePcNy2qB4, s.288 (dostęp: 23.05.2022)

działających w tym sektorze oraz doprowadziłyby do ich prywatyzacji. W ramach SAP często dążono też do zmiany proporcji wydawanych środków na edukację podstawową i wyższą w taki sposób, by pierwsza z wymienionych otrzymywała większe wsparcie od rządu²³. Takie działanie miało na celu zwiększenie odsetka osób posiadających podstawowe umiejętności takie jak czytanie i pisanie, co otworzyłoby im drogę do dalszej edukacji i w efekcie polepszyło ogólny standard życia. Nie należy jednak zapominać, że zmniejszenie zakresu finansowania edukacji wyższej negatywnie przekładałoby się na możliwości kształcenia dużej ilości wykwalifikowanych pracowników, których zdecydowanie brakuje w państwach Afryki.

Przykładem kraju, w którym stopniowo wprowadzano opisywane zmiany jest Nikaragua. Tamtejszy sektor edukacji został m.in. całkowicie sprywatyzowany. Doprowadziło to do sytuacji odwrotnej niż zamierzona, a więc do ograniczenia dostępu do podstawowej edukacji dla ludności tego państwa. Wynikało to z tego, że założenie o finansowaniu opłat za prywatną edukację ze środków otrzymywanych od instytucji międzynarodowych w praktyce okazało się w dużej mierze awykonalne. Miało to związek przede wszystkim ze sposobem w jaki ten system miał funkcjonować. W celu zapewnienia odpowiedzialnego i efektywnego wydatkowania środków na realne potrzeby edukacyjne planowano pozyskiwać finansowanie dopiero po odnotowaniu danego wydatku. W efekcie, najpierw należałoby opłacić czesne, a dopiero potem „odzyskać” je z puli przyznawanych grantów. Ludność najbiedniejszych krajów Afryki często nie jest jednak w stanie ponieść takich wydatków, tym bardziej, że system późniejszego odzyskiwania pieniędzy również okazuje się czasem zawodny. Jest to związane m.in. z ograniczonymi zasobami ludzkimi, które lokalne instytucje są w stanie przeznaczyć na ten cel. Głównym skutkiem sprywatyzowania tego sektora było więc ograniczenie dostępu najbiedniejszej części społeczeństwa do podstawowej edukacji²⁴. Negatywny wpływ na rozwój społeczny z tego tytułu odnotowano również w państwach takich jak Tanzania, Zambia oraz Ghana²⁵.

W kontekście edukacji warto wspomnieć również o tzw. zamienności środków pozyskiwanych w ramach programów pomocowych od instytucji międzynarodowych. Rządy państw afrykańskich są z reguły mniej skłonne do przeznaczania otrzymywanego finansowania na edukację aniżeli innego rodzaju cele. Wynika to z wysokich kosztów generowanych przez ten sektor i jednoczesny długi horyzont inwestycyjny. Edukacja sama w sobie nie generuje dodatkich przepływów pieniężnych i nie pomaga w redukcji zadłużenia w

²³*Ibidem*, s.290

²⁴N. Alexander, *op.cit.*, s. 311

²⁵ Oxfam International (2001) za *Ibidem*, s.311

krótkim okresie. Tego rodzaju inwestycja jest długofalowa. Z tego powodu może zdarzać się, że dany rząd przeznaczy daną transzę środków na obniżenie deficytu budżetowego, by nie naruszyć zapisów zawartych w SAP mówiących o dopuszczalnym jego poziomie²⁶.

2.6. Ocena wpływu SAP na państwa Afryki

Realny wpływ Strukturalnych Programów Dostosowawczych na rozwój społeczno-gospodarczy krajów afrykańskich pozostaje przedmiotem debaty. Wiele badań empirycznych dowiodło, że miały one znikomy wpływ na poprawę sytuacji większości państw tego regionu²⁷. Istnieją jednak raporty, które stawiają odwrotną tezę. Zgodnie z ich treścią SAP przyczyniły się nie tylko do wzmożonego wzrostu gospodarczego, ale również pozytywnie wpłynęły na redukcję ubóstwa w krajach, w których poprawnie je wdrożono²⁸. Jednocześnie krytycy SAP wskazują, że wyniki przedstawiane w tego typu raportach nie zostały jednoznacznie skorelowane z polityką wdrażaną w ramach tych programów²⁹.

Istnieją również publikacje wytaczające bardzo ostrą krytykę w kierunku Strukturalnych Programów Dostosowawczych. Przytaczają one szereg danych wskazujących na to, że w okresie wzmożonego wprowadzania SAP, a więc w latach 1980-2000, działania Banku Światowego oraz MFW spowodowały zdecydowany spadek tempa wzrostu gospodarczego i wzrost ubóstwa w najbiedniejszych krajach Afryki³⁰. Na poparcie tych twierdzeń przytaczane są takie dane jak chociażby PKB per capita, które w analizowanym okresie spadło aż o 15% na terenie Afryki Subsaharyjskiej. Jest to zdecydowane odwrócenie pozytywnego trendu z lat 1960-1980, w których owy wskaźnik zwiększył się o 36%³¹. Co więcej, dług zagraniczny tego kontynentu w latach 1980-2004 wzrósł aż o 500%. Z tego powodu zwiększył się również koszt obsługi tych należności, który stał się czterokrotnością tego, co w tamtym czasie afrykańskie państwa przeznaczały na służbę zdrowia³². Zmiany polityczne i gospodarcze narzucane poprzez SAP osłabiły też pozycję małych i średnich przedsiębiorstw, tym samym przyczyniając się do dużego spadku zatrudnienia oraz spadku bezpieczeństwa żywnościowego. Prywatyzacja publicznych firm miała przyczynić się z kolei

²⁶*Ibidem*, s.295-296

²⁷P. Mosley (1995) za F. Heidhues, G. Obare, *op.cit.*, s.59

²⁸Bank Światowy (2000), Christiaensen et al. (2001) za *Ibidem*

²⁹Klasen (2003) za *Ibidem*

³⁰Ismi A., *op.cit.*, s.11

³¹The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ZG> (dostęp: 25.05.2022)

³²Ismi A., *op.cit.*, s. 12

do niszczenia środowiska naturalnego, pogorszenia poziomu realnych płac, zwiększenia nierówności w dystrybucji dochodów, a także pogorszyć jakość i dostępność edukacji oraz opieki zdrowotnej³³.

3. Wnioski końcowe

Ocena programów takich jak Strukturalne Programy Dostosowawcze nigdy nie będzie łatwa. Wynika to nie tylko ze złożonego charakteru tego typu strategii pomocowych, ale również uwarunkowań zewnętrznych, które silnie wpływają na ich skuteczność. Jeśli kompleksowy plan naprawczy zostanie wdrożony tylko w 50 procentach, to z pewnością nie będzie tak skuteczny jak pierwotnie zakładano. Co więcej, w takich okolicznościach może okazać się szkodliwy. Podobnie wygląda kwestia różnego rodzaju grup interesu, które mogą wywierać swój wpływ na zapisy znajdujące się w tego typu programach pomocowych. Gdy do tego wszystkiego dochodzą kwestie związane z niepełnym rozumieniem uwarunkowań panujących w danym regionie, może dojść do prawdziwej katastrofy społeczno-ekonomicznej.

Państwa Afryki objęte programami Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego mają prawo do posiadania złej opinii na temat rozwiązań wdrażanych we współpracy z tymi instytucjami. Pewien afrykański dziennikarz w rozmowie z ówczesną dyrektorką zarządzającą MFW uciekł się wręcz do stwierdzenia, że mieszkańcy Ghany mają fobię przed instytucją, którą jego rozmówczyni wtedy zarządzała. Powodowało to problem w postaci dużej niechęci wśród obywateli tego państwa do uczestnictwa w jakichkolwiek nowych inicjatywach z ramienia MFW. W odpowiedzi na pytanie o poradę jak rozwiązać tę kwestię, Christine Lagarde zażartowała, że nie wie czym były wspomniane Strukturalne Programy Dostosowawcze. Kontynuując wypowiedź w nieco poważniejszym tonie dodała, że ten typ działań to już zamierzchła przeszłość. Jej zdaniem MFW całkowicie zmienił sposób w jaki prowadzone są programy wsparcia finansowego. Instytucja miała postawić na bardziej

³³SAPRIN, "Joint Participatory Assessment of Structural Adjustment", 2002, http://www.saprin.org/fora_report_overview.pdf, s.2-3, (dostęp: 27.05.2022)

partnerską relację z wierzycielami i zaoferować lepsze, bardziej kompleksowe wsparcie merytoryczne i doradcze³⁴.

Jak widać temat Strukturalnych Programów Dostosowawczych był poruszany nawet w 2014 roku, w którym odbyła się wspomniana krótka konferencja prasowa. Wynika to z tego, że zarówno Bank Światowy jak i MFW kontynuowały swoje działania pomocowe skierowane do państw Afryki. Pewne błędy popełnione przy formułowaniu strategii dla SAP zostały przez nich dostrzeżone, choć kolejne wprowadzane przez te instytucje programy opierały się na podobnych zasadach co wspomniane Strukturalne Programy Dostosowawcze. Pomoc kontynuowana jest aż do dziś i z pewnością jeszcze przez długi czas nie zostanie ona przerwana, ponieważ Afryka wciąż jest daleko w tyle za resztą świata w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że sytuacja w tym regionie jest znacznie lepsza niż była jeszcze na końcu lat 90. XX wieku. Można przypuszczać, że pewien udział miały w tym kolejne programy pomocowe formułowane przez Bank Światowy i MFW. Jednak by jednoznacznie stwierdzić jaki wpływ miały one na rozwój Afryki w XXI wieku należałoby przeprowadzić szczegółową analizę prowadzonych w tym okresie działań i uwzględnić wszystkie istotne czynniki zewnętrzne warunkujące powodzenie nakreślonych planów.

³⁴Transcript of the International Monetary and Financial Committee (IMFC) Press Briefing, 2014, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/54/tr041214b> (dostęp: 29.05.2022)

4. Bibliografia

- 1) Alexander N., "Paying for Education: How the World Bank and the International Monetary Fund Influence Education in Developing Countries", Peabody Journal of Education, 2001, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0161956X.2001.9682002?casa_token=3WthVt ep8YIAAAAA:jD2eyx0PGmJGcNzRH2aXPKi1OKPoMhd969GFQrGStnlWVU1KqKn0bKi_SYPfWs_XB0ePcNy2qB4, s. 288 (dostęp: 23.05.2022)
- 2) Amoako K., Berg E., Guesten R., Meerman J., Tidrick G., "Accelerated Development in Sub-Saharan Africa - An Agenda for Action", The World Bank, 1981, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/702471468768312009/pdf/multi-page.pdf>, s. 17 (dostęp: 18.05.2022)
- 3) Heidhues F., Obare G., "Lessons from Structural Adjustment Programmes and their Effects in Africa", Quarterly Journal of International Agriculture, 2011, <https://ageconsearch.umn.edu/record/155490/>, s. 56 (dostęp: 17.05.2022 r.)
- 4) Ismi A., "Impoverishing a Continent: The World Bank and the IMF in Africa", Halifax Initiative Coalition, 2004, https://policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National_Office_Pubs/afri ca.pdf, s.7 (dostęp: 16.05.2022)
- 5) Proczek M., „Działalność Międzynarodowego Funduszu Walutowego na rzecz równoważenia rozwoju państw członkowskich”, https://ssl-kolegia.sgh.waw.pl/pl/KES/czasopisma/kwartalnik/Documents/MPsrodek_%20KES%202_18 .pdf, s. 52 (dostęp: 17.05.2022)
- 6) The World Bank, <https://www.worldbank.org/en/about/history/the-world-bank-group-and-the-imf> (dostęp: 15.05.2022)
- 7) The World Bank, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=ZG> (dostęp: 25.05.2022)
- 8) Transcript of the International Monetary and Financial Committee (IMFC) Press Briefing, 2014, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/54/tr041214b> (dostęp: 29.05.2022)
- 9) SAPRIN, "Joint Participatory Assessment of Structural Adjustment", 2002, http://www.saprin.org/fora_report_overview.pdf, s. 2-3, (dostęp: 27.05.2022)